

Előszó

„[O]lyan fejlődés, amely biztosítja a jelen szükségleteinek a kielégítését anélkül, hogy meggátolná a jövő generációk szükségleteinek a kielégítését.”

(Brundtland-jelentés)

Jelen tanulmánykötet az élelmiszer-kiskereskedelem kérdésével, az élelmiszer-alapellátás térben és időben történő megoldásának kérdéseivel, az egyes ellátási láncok sérülékenységeinek problémáival foglalkozik. Az élelmiszertermékek elérhetősége és súlya napjainkban egyre nagyobb jelentőségű, úgy is fogalmazhatnánk, hogy az élelmiszer napjaink nyersolajává vált. A világ számos térségében az emberek hiányát érzik ezen termékeknek, vagy csak rendkívüli nagy nehézségek árán tudnak hozzájuk jutni. Az afrikai Száhel-övezetben 2016-ban 23,5 millió fő éhezett, ebből 7,2 millió gyermek (*Sahel* é. n.). Az északi sarkköri térségében, Alaszka északi szegletében (például Prudhoe Bay, Alpine) ugyan biztosítják az élelmiszert az ott dolgozó olajmunkásoknak, de ezt is csak nehezen, hiszen ezen északi sarkköri településekhez nem vezetnek kiépített utak, így csak télen oldható meg az élelmiszer-szállítás a befagyott folyókon és tavakon át. Az említett két példával azt kívántuk jelezni, milyen nehézségek adódhatnak az élelmiszer-ellátás terén a világban. Jelen kötetben a hazai helyzetet tekintjük át, és annak szélsőséges helyzeteire hívjuk fel a figyelmet.

A könyv első fejezetében Sikos T. Tamás az élelmiszer-kereskedelem és a bevásárlóközpontok sajátos viszonyaira mutat rá. Utóbbiak magukba integrálják a hipermarket és szupermarketláncok egyes tagjait. Az egyes élelmiszerüzletek a bevásárlóközpontok meghatározó mágnesüzletei, és sok esetben a kisebb kereskedelmi központok fenntartói is. A jövőben a bevásárlóközpontok piacán tovább fog erősödni az egyes egységek fúziója, a „nagy halak megeszik a kis halakat”, egyben számolni kell a hipermarketek és diszkontláncok számának további növekedésével, a konkurenciaharc további erősödésével.

A kötet második fejezetének szerzője szintén Sikos T. Tamás, aki a tanulmányában térinformatikai módszerek alkalmazásával, a hazai és nemzetközi élelmiszerláncok erőtereivel és ellátási szerepkörével foglalkozik (Tesco, Coop, Spar, CBA, Lidl, Auchan, Penny Market, Aldi). Az ellátási láncok vizsgálata során a szerző rámutat, hogy az egyes láncok milyen mértékben elérhetők a vásárlók számára, s hol húzodnak ezek hatékony működésének korlátai. Hatékonyság terén nagy különbségek mutatkoznak a külföldi és hazai cégek között: az üzemeltetett boltok egy főre jutó forgalmát illetően ezek a különbségek – munkaerőhiányos időszakban – versenyképtelenné tehetik a hazai vállalkozásokat. Ennek lett részben következménye az is, hogy napjainkban mintegy 200 olyan település van az országnak, amely élelmiszer-termékekkel ellátatlan.

Beluszky Pál a kötet harmadik fejezetében azt vizsgálja, hogy a különféle ellátási láncok hosszú távú, biztonságos működtetésére, létére, helyzetére nem csupán különféle

természeti katasztrófák, vészhelyzetek, társadalmi események jelentenek potenciális veszélyt, zavarhatják vagy tehetik lehetetlenné működésüket, hanem gyakran a méretgazdaságosságból fakadó következmények is. Éppen ezért nem meglepő az aprófalvak hiányos ellátása.

Szabó Dorottya, Juhász Anikó és Kujáni Katalin Olga tanulmányukban arra mutatnak rá, hogy az alapellátás fenntarthatóságának vizsgálata nem lehet teljes körű a rövid ellátási láncokban részt vevő szereplők és az ezeken a csatornákon keresztül értékesített termékek nélkül. Ezek a fogyasztó és a termelő között közvetlen kapcsolatot biztosító, vagy maximum egy közvetítő szereplőt megengedő formák egyre nagyobb figyelmet kapnak nemcsak termelői és fogyasztói oldalról, de a támogatáspolitikai, valamint a kutatás részéről is.

Kovács András az ötödik fejezetben az e-kereskedelem elmúlt bő másfél évtizedben bekövetkezett változásait elemzi. Tény, hogy az online kiskereskedelmi forgalom dinamikus növekedése mellett új piaci szereplők és új típusú értékesítési csatornák jelentek meg, egyre összetettebbé, sokszínűbbé téve az digitális kereskedelmet, ami új szemléletmódot követel mind az eladótól, mind a vásárlótól.

Mind a hagyományos élelmiszer-kiskereskedelem, mind az e-kereskedelem komoly logisztikai feltételeket támaszt, ezt a részben közúthálózati feltételrendszert vizsgálja Tiner Tibor a könyv hatodik fejezetében. Az ország úthálózatának kiépítettsége (az egyes közlekedési ágazatok pályáinak irányai, sűrűségük és minőségük) közvetlen hatással van a településhálózat különböző hierarchiaszintjein álló városok és falvak népességének élelmiszer-alapellátási színvonalára, amelynek folyamatos biztosítása a társadalom és a gazdaság működésének létfeltétele, egyben a gazdasági fejlettség fokmérője is.

Lakatos Péter a hetedik fejezetben az ellátásilánc-menedzsment, majd az egyes objektumok, logisztikai/elosztó központok vagy raktárak, valamint a disztribúciós hálózat áttekintésével foglalkozik. A tradicionális/klasszikus logisztikai tevékenységek és folyamatok mellett, mint minden más területen napjainkban, itt is jelen vannak a digitalizáció (Logisztika 4.0) és a fenntarthatóság – az ökológiai és karbon- és/vagy vízlábnyom – kérdései és kihívásai.

A nyolcadik fejezetben Horváth L. Attila a létfontosságú rendszerelemek (kritikus infrastruktúrák) egyik legfontosabb alrendszerével, az élelmiszer-ellátási lánc terrorfenyegetettségének jellemzőivel foglalkozik. A Föld lakosságának, az élelmiszer-biztonsággal és a biztonságpolitikával foglalkozó szakembereknek, felelős politikusoknak nincs sok tapasztalatuk, mit is jelent az élelmiszer-ellátás terrorfenyegetettsége. Súlyos hiba lenne azonban a kockázatot lebecsülni, mert az élelmiszer-ellátási rendszer elleni, esetleges stratégiai szintű terrortámadás vagy bűnös szándékú kiberakció akár több százezer vagy több millió ember életét, egészségét veszélyeztetheti.

Veresné Somosi Mariann a kilencedik fejezetben az élelmiszer-ellátás kockázati modelljét vázolja fel, Tózsza István pedig a kötet tizedik fejezetében a közigazgatási interferenciák kérdéseit elemzi. Ahhoz, hogy az élelmiszer-ellátásnak lakossági, belpolitikai hangulatjavító szerepe legyen, vagy hogy az élelmiszerek elérhetősége, minőségük és az árak találkozzon a társadalmi elvárásokkal, szükséges az állam beavatkozása a közigazgatás intézményrendszerén keresztül. Ennek a fejezetnek a célja rávilágítani, hogy milyen szerteágazó állami irányítás és szabályozás, ellenőrzés és együttműködés érvényesül ennek az igen fontos ellátási területnek a biztosítása során. Úgy is felfogható ez a fejezet, mint az élelmiszer-alapellátás közigazgatási szempontú feltérképezése, rendszerezése.

A kötet zárófejezetében Sikos T. Tamás a jövő élelmiszer-kiskereskedelmének technológiájára, a robottechnológia alkalmazására hívja fel a figyelmet. Az okos-kiskereskedelem folyamatosan megjelenő újabb és újabb kibertechnikák szükségessé teszik a vásárlás egész folyamatának újraértékelését. Ebben az új rendszerben, az okos-kiskereskedelemben – „smart retailing” – megváltozik az eladók és a vásárlók viszonya a vásárlási folyamathoz és annak technikájához. Mindezek révén a vásárlók egy kényelmes és élményszerű világ részesei lehetnek.

Bízunk benne, hogy a kötet felkelti a kiskereskedelemmel foglalkozó szakemberek és a téma iránt érdeklődő olvasók figyelmét!

Budapest, 2019. szeptember 28.

Szerkesztő